

- Prokhorov, A. V. "Predprinimatelskiy universitet: sushchnost i priznaki" [Entrepreneurial University: Essence and Features]. *Vestnik Tambovskogo universiteta. Seriya «Gumanitarnyye nauki»*, vol. 21, is. 2 (2016): 5-9. <https://cyberleninka.ru/article/n/predprinimatelskiy-universitet-suschnost-i-priznaki/viewer>
- Raevnieva, O. V., Aksyonova, I. V., and Ostapenko, V. M. "Porivnialniy analiz ta uzahalennia dosvidu partnerstva mizh ZVO ta biznes-seredovishchem" [Comparative Analysis and Generalization of the Experience of University – Business Partnerships]. *Problemy ekonomiky*, no. 4 (2018): 30-42. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2018-4-30-42>
- Rayevnyeva, O., Aksonova, I., and Ostapenko, V. "Formation interaction and adaptive use of purposive forms of cooperation of university and enterprise structures". *Innovative Marketing*, vol. 14, no. 3 (2018): 44-56. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/im.14\(3\).2018.05](http://dx.doi.org/10.21511/im.14(3).2018.05)
- Romanovskiy, O. O. "Rol modeli «potriinoi spirali» H. Itskovitsa i pidpriemnytskykh VNZ u rozvytku innovatsii" [The Role of H. Etzkowitz's Triple Helix Model and Entrepreneurial Institutes in Development of Innovations]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 1 (2012): 32-43. UNESCO. <https://en.unesco.org/themes/education>
- "V Ukraine sozdan Sovet po voprosam razvitiya visshogo obrazovaniya" [A Council for the Development of Higher Education Has Been Established in Ukraine]. *Osvita.ua*. June 03, 2020. <http://ru.osvita.ua/vnz/reform/74278/>
- World Bank. <https://data.worldbank.org/>
- World Data Atlas. <https://knoema.com/atlas>
- World Economic Forum. <https://www.weforum.org/>
- Yevseyev, C. P. et al. "Razrabotka metodologicheskikh printsipov postroeniya korporativnoy informatsionno-obrazovatelnoy sistemy innovatsionno-aktivnogo universiteta v usloviyakh protivodeystviya korruptsii" [Development of Methodological Principles for the Construction of a Corporate in Formation-Educational System of Innovative-Active University in the Frame Work of Anti-Corruption Activities]. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, vol. 5, no. 2 (2020): 6-28. DOI: [10.15587/1729-4061.2020.214895](https://doi.org/10.15587/1729-4061.2020.214895)
- Yevseyev, S. P., Ponomarenko, V. S., and Rayevneva, Ye. V. "Otsenka funktsionalnoy effektivnosti korporativnoy nauchno-obrazovatelnoy seti na osnove kompleksnykh pokazateley kachestva obsluzhivaniya" [Assessment of Functional Effectiveness of the Corporate Scientific-Educational Network Based on Comprehensive Indicators of Service Quality]. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, vol. 6, no. 2 (2017): 4-15. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2017.118329>

УДК 378.4.001.76(477)
JEL: I23; I28; I29

ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

©2020 РАЄВНЕВА О. В., МАЛИШКО Є. О., БРОВКО О. І., ЧЕРНИШОВ В. В.

УДК 378.4.001.76(477)
JEL: I23; I28; I29

Раєвнева О. В., Малишко Є. О., Бровко О. І., Чернишов В. В. Фактори конкурентоспроможності закладів вищої освіти України

Стаття присвячена дослідженню факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які забезпечують конкурентоспроможність закладу вищої освіти (ЗВО). Доведено, що конкурентоспроможність ЗВО доцільно розглядати як інноваційно-активну діяльність, що виступає критичною умовою довгострокового та сталого економічного розвитку освіти в сучасній глобальній економіці знань. Метою статті є виявлення факторів конкурентоспроможності ЗВО України як основи формування та подальшого розвитку інноваційно-активного університету в сучасних умовах трансформації національної системи вищої освіти. Проведений системний і морфологічний аналіз дозволив провести групування факторів за ступенем впливу на конкурентоспроможність ЗВО (клієнтоорієнтованість; джерело фінансових ресурсів; інноваційно-інвестиційний потенціал; стратегічне управління; нормування праці; інтернаціоналізація; моніторинг; інформатизація; якість підготовки здобувачів) та побудувати граф зв'язку між даними факторами. Запропоновано ієрархію вибору факторів конкурентоспроможності університету, яка дозволяє поєднати цілі та завдання, спрямовані на прогнозування, вдосконалення, розв'язання, моделювання, аналіз освітніх процесів. Це, своєю чергою, виступає інструментом комплексного оцінювання рівня конкурентоспроможності ЗВО. Проведений аналіз та застосування проблемно-орієнтованого підходу дозволив визначити п'ять рівнів, на яких встановлено взаємообумовлений ієрархічний вплив між факторами, що виступає основою формування концептуальних заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності ЗВО.

Ключові слова: конкурентоспроможність, фактор, ринок праці, освітні послуги, інвестиції, інновації, заклад вищої освіти.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-12-109-116>

Рис.: 4. Табл.: 2. Формул.: 2. Бібл.: 16.

Раєвнева Олена Валентинівна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри статистики і економічного прогнозування, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: olena.raev@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0260-4249>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/L-7688-2016>

Scopus Author ID: 56669948000

Малишко Євгенія Олегівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: jekiaj@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6691-1785>

Бровко Ольга Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри статистики і економічного прогнозування, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: ol.iv.brovko@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0136-9355>

Scopus Author ID: 57216437334

Чернишов Володимир Васильович – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (просп. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8866-0075>

UDC 378.4.001.76(477)

JEL: I23; I28; I29

Rayevnyeva O. V., Malyshko Y. O., Brovko O. I., Chernyshov V. V. The Factors of Competitiveness of the Higher Education Institutions of Ukraine

The article is concerned with studying the factors of external and internal environment that ensure the competitiveness of higher education institution (HEI). It is proved that the competitiveness of HEI is expedient to consider as an innovation-active activity, which acts as a critical condition for the long-term and sustainable economic development of education in the modern global knowledge economy. The article is aimed at identifying the competitiveness factors of the HEI of Ukraine as the basis for the formation and further development of an innovation-active university in the current conditions of transformation of the national higher education system. The carried out systematic and morphological analysis allowed to group the factors by the degree of influence on the competitiveness of HEI (client-orientedness; source of financial resources; innovation and investment potential; strategic management; rationing of labor; internationalization; monitoring; informatization; quality of training of applicants) and to build a graph of the relationship between these factors. An hierarchy of the university's competitiveness factors is proposed, which allows to combine goals and objectives directed towards forecasting, improving, solving, modeling, analyzing educational processes. This, in turn, will act as an instrument for comprehensive assessment of the level of competitiveness of an HEI. The carried out analysis and application of the problem-oriented approach allowed to define five levels at which the mutually conditioned hierarchical influence between factors was determined, which would be the basis for the formation of conceptual measures directed towards increasing the competitiveness of HEI.

Keywords: competitiveness, factor, labor market, educational services, investments, innovations, higher education institution.

Fig.: 4. **Tabl.:** 2. **Formulae:** 2. **Bibl.:** 16.

Rayevnyeva Olena V. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Statistics and Economic Forecasting, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: olena.raev@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0260-4249>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/L-7688-2016>

Scopus Author ID: 56669948000

Malyshko Yevheniia O. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: jekijaj@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6691-1785>

Brovko Olha I. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Statistics and Economic Forecasting, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: ol.iv.brovko@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0136-9355>

Scopus Author ID: 57216437334

Chernyshov Volodymyr V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8866-0075>

Інтеграційні процеси, які відбуваються у світовому економічному й освітньому співтоваристві, формують нове конкурентне середовище вищої школи, для якої характерні підвищені вимоги до процесу управління якістю освітнього процесу та послуг, що надаються. Обумовлена цими реаліями необхідність відповідати особливостям розвитку ринкової економіки та світового ринку освітніх послуг підкреслює важливість інноваційного розвитку всієї системи вищої освіти, що має забезпечити певний рівень її конкурентоспроможності. Це підтверджується також тим, що входження освітньої системи Украї-

ни у глобальне освітнє середовище в результаті приєднання до Болонської угоди означає прийняття міжнародної парадигми функціонування та розвитку освітньої сфери, переходу до європейських стандартів оцінки результатів освіти та, як наслідок, виникнення жорсткої конкуренції на національному ринку освітніх послуг. Останнє зумовлює заклади вищої освіти (ЗВО) проводити перманентний пошук дієвих, інноваційно-підприємницьких шляхів, заходів, підходів і методів щодо підвищення своєї привабливості для основних стейкхолдерів – абітурієнтів, суб'єктів господарювання, регіональних і державних організацій, що, своєю чергою, забезпечує необхідний рівень конкурентоспроможності окремого ЗВО.

Відповідно до Стратегії реформування вищої освіти [1] фокусом модернізації національної системи є створення передумов функціонування та роз-

Роботу виконано в межах прикладної науково-дослідницької теми № 46/2020-2021 «Розробка методичного та модельно-інформаційного забезпечення побудови університету інноваційного типу на засадах якості освіти та протидії корупції».

витку автономних, інноваційно-активних університетів, насамперед, на засадах підвищення якості освітньо-наукового процесу, що є ключовим фактором привабливості ЗВО для абітурієнтів та його конкурентоспроможності на національному та світовому ринках освітніх послуг.

Водночас, із розвитком ринку освітніх послуг, що включає в себе систему соціально-економічних відносин як виробників, так і споживачів освітніх послуг, виникає необхідність удосконалення напрямів підвищення факторів конкурентоспроможності ЗВО України. Таким чином, конкурентоспроможність ЗВО доцільно розглядати як результат інноваційно-активної діяльності, що виступає критичною умовою довгострокового та сталого економічного розвитку освіти в сучасній глобальній економіці знань.

Вагомий внесок у дослідження проблем і факторів формування конкурентоспроможності ЗВО зробили такі науковці, як Безтелесна Л. І., Либак І. А. [3], Горинь Я. О., Сенишин О. С., Горинь М. О. [4], Корчагова Л. А. [5], Лямец В. И., Тевяшев А. Д. [6], Малін А. С. [7], Мохначев С. А. [8], Пурий Г. М., Кузнецова М. Б. [9], Фатхутдинов Р. А. [10] та інші.

Розвиток освітньої системи є стратегічним напрямом розвитку суспільства загалом і має бути адекватним сучасним трендам його розвитку. Тому зміна парадигми функціонування національних ЗВО за умови зменшення державного фінансування їх діяльності та негативних для України наслідків освітньої міграції посилює конкурентну боротьбу між університетами та обумовлює необхідність впровадження креативних новацій у практику їх діяльності. Крім того, прийняття Закону України «Про вищу освіту» [2] також формує законодавче підґрунтя конкуренції ЗВО на ринку освітніх послуг за рахунок надання можливостей автономізації їх функціонування.

Реформування системи освіти в країні спричинено рядом змін у науковій та освітній сферах, а саме: розвитком інформаційних технологій, виробництва та інновацій, що суттєво впливають на ринок освітніх послуг. Потреба кардинальних зрушень обумовлена ключовою місією університетів – підвищенням якості підготовки та професіоналізму майбутніх фахівців. За цих умов інновації та новітні технології є першочерговим завданням для менеджменту ЗВО та підґрунтям для формування конкурентних переваг університетів.

Інноваційна діяльність ЗВО спрямована на досягнення ефективної роботи освітньо-наукового процесу та забезпечує реалізацію його взаємодії із суб'єктами ринку праці. Саме активна співпраця університетів з фірмами та організаціями реальних секторів економіки та суспільними організаціями дозволяє підтримувати стійкі конкурентні переваги ЗВО та відповідно до соціально-економічних перетворень у країні здійснювати новації у процесі підготовки висококваліфікованих кадрів.

Проведений аналіз наукових джерел дозволив виділити декілька підходів до розуміння конкурентоспроможності ЗВО. Наприклад, у [4] конкурентоспроможність університету визначається як «його справжні і потенційні можливості з надання відповідного рівня освітніх послуг, які задовольняють потреби суспільства з підготовки висококваліфікованих фахівців, а також потреби по розробці, створенню і реалізації науково-методичної та науково-технічної продукції як у даний час, так і в майбутньому» Також конкурентоспроможність розглядається як властивість вищого навчального закладу, яка визначає частку релевантного ринку освітніх послуг, що належать ЗВО, і можливість перешкоджати перерозподілу ринку на користь інших суб'єктів.

Р. А. Фатхутдинов зазначає, що конкурентоспроможність університету – «це його здатність: 1) готувати фахівців, що витримують конкурентну боротьбу на конкретному зовнішньому та внутрішньому ринках праці; 2) розробляти конкурентоспроможні нововведення у своїй сфері; 3) вести ефективну відтворювальну політику в усіх сферах своєї діяльності» [10].

Л. А. Корчагова [5] розглядає конкурентоспроможність ЗВО як його здатність бути виділеним серед інших закладів вищої освіти в силу найкращих соціально-економічних показників, таких як якість навчання, ціна, форми та методи навчання, умови, місце розташування, престиж, реклама та ін.

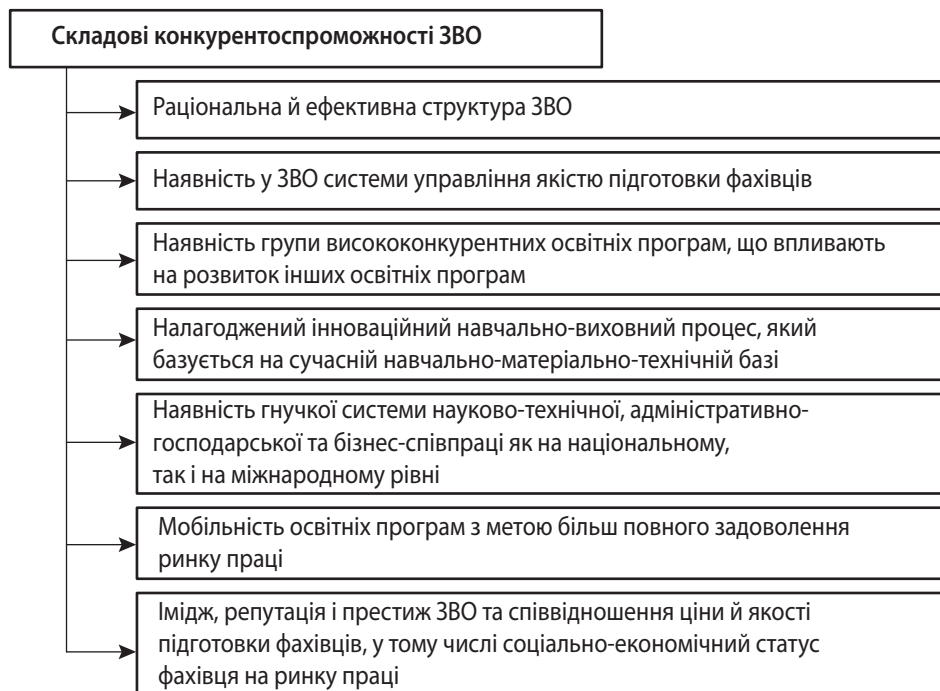
Конкурентоспроможність ЗВО, на думку А. С. Маліна, визначається як «наявність у закладі вищої освіти конкурентних переваг, що дозволяють готувати висококваліфікованих фахівців і змагатися з аналогічними фахівцями інших вишів, які задовольняли б вимогам конкретних груп споживачів» [7].

На *рис. 1* наведено перелік основних складових конкурентоспроможності ЗВО.

Вчені [13] і [14] зазначають, що для досягнення глобальної конкурентоспроможності ЗВО починають розглядати себе як підприємницькі структури, що підтримують розвиток регіональної системи інновацій. ЗВО виконують важливу роль як головні учасники економічних систем у побудові підприємницького суспільства, що можливо в тому випадку, якщо самі ЗВО стануть по суті підприємницькими.

Формуванню освітніх кластерів, що покращують конкурентоспроможність освітніх установ і сприяють інтеграції органів влади сфери освіти, фінансових, дослідницьких, освітніх інститутів і галузей народного господарства, присвячені роботи Ж. Д. Айтбаєвої та ін. [11] та *J. Lachmann* [12]. Останній у своїй роботі «Розвиток кластерів конкурентоспроможності» вказує на те, що освітні установи, як і промисловість, повинні об'єднуватися в кластери, цілі яких як «полюсів конкурентоспроможності» полягають у такому:

- ✦ поєднання на одному географічному просторі підприємств, навчальних центрів і науково-дослідних підрозділів;

Рис. 1. Перелік складових конкурентоспроможності ЗВО

Джерело: складено на основі [7; 8; 10; 12–16].

- ✦ партнерське співробітництво для досягнення синергетичного ефекту в науково-дослідних проєктах;
- ✦ досягнення досить великого обсягу досліджень, щоби бути помітними у світовому масштабі.

Таким чином, аналіз наведених вище підходів до трактування поняття «конкурентоспроможність ЗВО» дозволяє зробити такі висновки:

- ✦ основними складовими конкурентоспроможності ЗВО є затребувані програми (а, значить, привабливі для абітурієнтів) та затребувані випускники, які отримують хороші пропозиції високооплачуваної роботи після закінчення навчання в університеті;
- ✦ розвинена інфраструктура, що дозволяє забезпечувати високий рівень досліджень і комфорт перебування в навчальному середовищі;
- ✦ наявність стратегічного бачення, тобто якщо воно відсутнє, то програми втрачають свою привабливість порівняно з програмами конкурентів, а це сприяє набору не найкращих абітурієнтів, отже, рівень випускників також знижується. Це означає, що конкуренти можуть отримати більш ефективні результати.

Метою статті є виявлення факторів конкурентоспроможності ЗВО України як основи формування та подальшого розвитку інноваційно-активного університету в сучасних умовах трансформації національної системи вищої освіти.

У системі забезпечення конкурентоспроможності ЗВО виділяють зовнішні та внутрішні чинники. Під *зовнішніми чинниками* розуміється все те, що задає формальні правила діяльності університету на національному або світовому ринку, вони не піддаються впливу з боку ЗВО, але їх необхідно враховувати в оцінці конкурентоспроможності університету й у виборі конкурентної стратегії. *Внутрішні чинники* – це можливості ЗВО щодо забезпечення власної конкурентоспроможності (стратегічний потенціал). Завдання ЗВО полягає в тому, щоб на основі аналізу факторів зовнішнього середовища перетворити внутрішні чинники в реальні конкурентні переваги у вигляді конкурентоспроможної продукції.

До факторів зовнішнього середовища [9] віднесено ті, що виникають незалежно від діяльності конкретної освітньої установи; змінність одного фактора впливає на інші фактори; здійснюється одночасний вплив значної кількості факторів на різні аспекти діяльності ЗВО; швидкозмінність умов зовнішнього середовища функціонування ЗВО; характеризуються значним рівнем невизначеності.

Внутрішні фактори забезпечення конкурентоспроможності ЗВО безпосередньо пов'язані із результатами функціонування навчального закладу та мають ряд особливостей: виникають внаслідок діяльності ЗВО та водночас впливають на його діяльність; зміна факторів зовнішнього середовища впливає на внутрішні фактори; зміна одного фактора спричиняє зміну інших тощо [9].

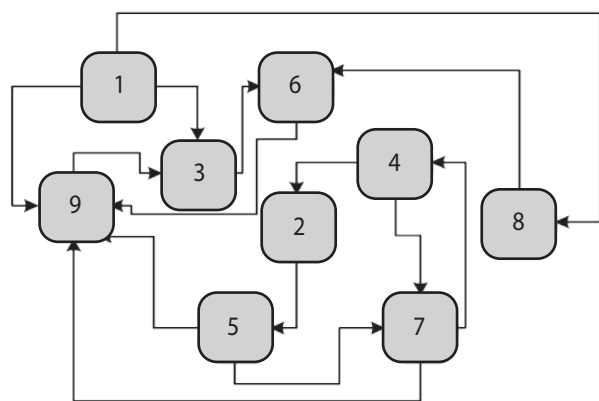
Досліджуючи фактори впливу конкурентоспроможності ЗВО, які формують подальші напрями опти-

мальної моделі його інноваційного розвитку, проведено структуризацію шляхом побудови ієрархії – певного виду системи, що складається з факторів впливу конкурентоспроможності ЗВО, згрупованих у незалежні підмножини (групи) [6].

На основі системного та морфологічного аналізу [6] множини факторів конкурентоспроможності ЗВО перетворено на ієрархічну структуру. Визначені фактори згруповано за впливом на конкурентоспроможність ЗВО та наведено за таким переліком:

- 1 – клієнтоорієнтованість – забезпечення розвитку міжнародних зв'язків і вдосконалення матеріально-технічної бази;
- 2 – джерело фінансових ресурсів ЗВО – змішане фінансування;
- 3 – інноваційно-інвестиційний потенціал ЗВО – задоволення учасників ринків освітніх послуг і праці;
- 4 – стратегічне управління – позиціонування інтеграційних процесів на ринку освітніх послуг ЗВО;
- 5 – нормування праці – стимулювання рівня внутрішньої продуктивності праці;
- 6 – інтернаціоналізація – мобільність студентів та викладачів у міжнародних грантах і проектах;
- 7 – моніторинг – відстеження комплексності показників рівня розвитку ЗВО;
- 8 – інформатизація – створення, проведення, упровадження просвітницької діяльності щодо розширеного переліку спеціальностей і працевлаштування випускників;
- 9 – якість підготовки здобувачів ЗВО – відповідність пунктам ліцензійних умов та іміджу ЗВО.

На підставі означених факторів побудовано направлений граф зв'язку між факторами конкурентоспроможності ЗВО, який наведено на рис. 2.

Рис. 2. Взаємозв'язок факторів конкурентоспроможності ЗВО

Джерело: авторська розробка.

Напрями зв'язку факторів конкурентоспроможності ЗВО вказують на залежність досягнення однієї мети (початкової) від досягнення іншої (кінцевої).

У результаті аналізу направленного графу (див. рис. 2) побудовано матрицю досяжності. Заповнення матриці бінарними факторами конкурентоспроможності ЗВО здійснюється за правилом [6]:

$$d_{ij} = \begin{cases} 1, & \text{якщо з } i \text{ можна потрапити в } j; \\ 0, & \text{у протилежному випадку.} \end{cases} \quad (1)$$

У табл. 1 наведено результати визначення взаємозв'язку факторів при виборі напрямів конкурентоспроможності ЗВО, що має вигляд матриці досяжності направленного графа.

Матриця досяжності направленного графа, що наведена в табл. 1, дає змогу розділити множини вершин H на підмножину рівнів ієрархії факторів при виборі напрямів конкурентоспроможності ЗВО. З цією метою всі вершини факторів поділяються на досяжні та попередні.

Вершину h_i називають досяжною з вершини h_j , якщо в орієнтованій графі існує шлях від h_j до h_i . Ця множина позначається через $R(h_i)$. Вершина h_j вважається попередньою до h_i , якщо можливе досягнення h_i із h_j . Ця множина позначається через $A(h_i)$.

Множина вершин факторів конкурентоспроможності ЗВО

$$A(h_i) = R(h_i) \cap A(h_i), \quad (2)$$

для яких виконується умова недосяжності з решти вершин множини H , що залишилися, може бути позначена як рівень ієрархії. Ця умова перевіряється в декількох ітераціях шляхом поступового виключення визначених вищих рівнів [6].

Визначення рівнів ієрархії проводиться шляхом перевірки виконання умови (1), (2), результати якої наведено в табл. 2.

Як видно з табл. 2, критеріальна рівність при першій ітерації виконується для фактора 1 – клієнтоорієнтованість, що займає перше місце в ієрархії. При другій ітерації критеріальна рівність виконується для фактора 2 – інформатизація. Загальний вигляд структури ієрархії вибору факторів конкурентоспроможності ЗВО наведено на рис. 3.

З рис. 3 видно, що ієрархія вибору факторів конкурентоспроможності ЗВО є 5-рівневою. Основною метою при виборі факторів конкурентоспроможності є клієнтоорієнтованість.

На найвищому рівні ієрархії перебуває такий фактор, як клієнтоорієнтованість, яку можна досягнути при взаємодії всіх попередніх факторів, що забезпечить подальші перспективи щодо конкурентоспроможності ЗВО, а отже, сприятиме задоволенню потреб на ринку освітніх послуг.

На другому рівні перебуває інформатизація, що виступає ефективним інструментом забезпечення наповнення інвестиційного портфеля. Забезпечення підвищення престижності ЗВО, як одного з факторів конкурентоспроможності, а отже, і виробництво

Результати зв'язку факторів при виборі напрямів конкурентоспроможності ЗВО

Фактор		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Клієнтоорієнтованість	1	0	1	0	0	0	0	1	1
2	Джерело фінансових ресурсів ЗВО	0	1	0	0	1	0	0	0	0
3	Інноваційно-інвестиційний потенціал ЗВО	0	0	1	0	0	1	0	0	1
4	Стратегічне управління	0	1	0	1	0	0	1	0	0
5	Нормування праці	0	0	0	0	1	0	1	0	1
6	Інтернаціоналізація	0	0	0	0	0	1	0	0	1
7	Моніторинг	0	0	0	1	0	0	1	0	1
8	Інформатизація	0	0	0	0	0	1	0	1	0
9	Якість підготовки здобувачів ЗВО	0	0	1	0	0	0	0	0	1

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 2

Визначення рівнів ієрархії факторів при виборі напрямів конкурентоспроможності ЗВО

h_i	$R(h_i)$	$A(h_i)$	$R(h_i) \times A(h_i)$
1	1, 3, 8, 9	1	1
2	2, 5	2, 4	3
3	3, 6, 9	1, 3, 9	3
4	2, 4, 7	4, 7	3
5	5, 7, 9	2, 5	3
6	6, 9	3, 6, 8	3
7	4, 7, 9	4, 5, 7	4
8	6, 8	1, 8	2
9	3, 9	1, 3, 5, 6, 7, 9	5

Джерело: авторська розробка.

якісних освітніх послуг, можливе за рахунок реалізації механізмів фінансування, що залежить від економічного розвитку України.

На третьому рівні розташовано фактори: джерело фінансових ресурсів ЗВО; інноваційно-інвестиційний потенціал ЗВО; стратегічне управління; нормування праці; інтернаціоналізація. Зосередження цих факторів на одному рівні характеризує потужний напрямок успішного розроблення напрямів вдосконалення діяльності ЗВО.

На четвертому рівні визначено моніторинг, тобто поєднання цілей і завдань спрямованих на прогнозування, вдосконалення, розв'язання, моделювання, аналіз, що виступатиме інструментом при формуванні комплексної оцінки щодо підвищення рівня конкурентоспроможності ЗВО.

На п'ятому рівні ієрархії перебуває якість підготовки здобувачів ЗВО, що визначає рівень професіоналізму випускника при розвитку міжнародних зв'язків як важливого елементу навчального процесу та спрямування на фундаментальні наукові дослідження.

Таким чином, на підставі застосування проблемно-орієнтованого підходу в дослідженні визначено 5 рівнів факторів і встановлено взаємообумовлений ієрархічний вплив між ними. Все це може бути застосовано для формування оперативних і тактичних управлінських заходів, спрямованих на подальше забезпечення якості освіти в університеті.

Вплив факторів на конкурентоспроможність ЗВО передбачає формування концептуальних заходів, спрямованих на задоволення всіх потреб споживачів освітніх послуг і забезпечення безперервного інноваційного розвитку, тобто досягнення найкращих результатів щодо якості ринку освіти (рис. 4).

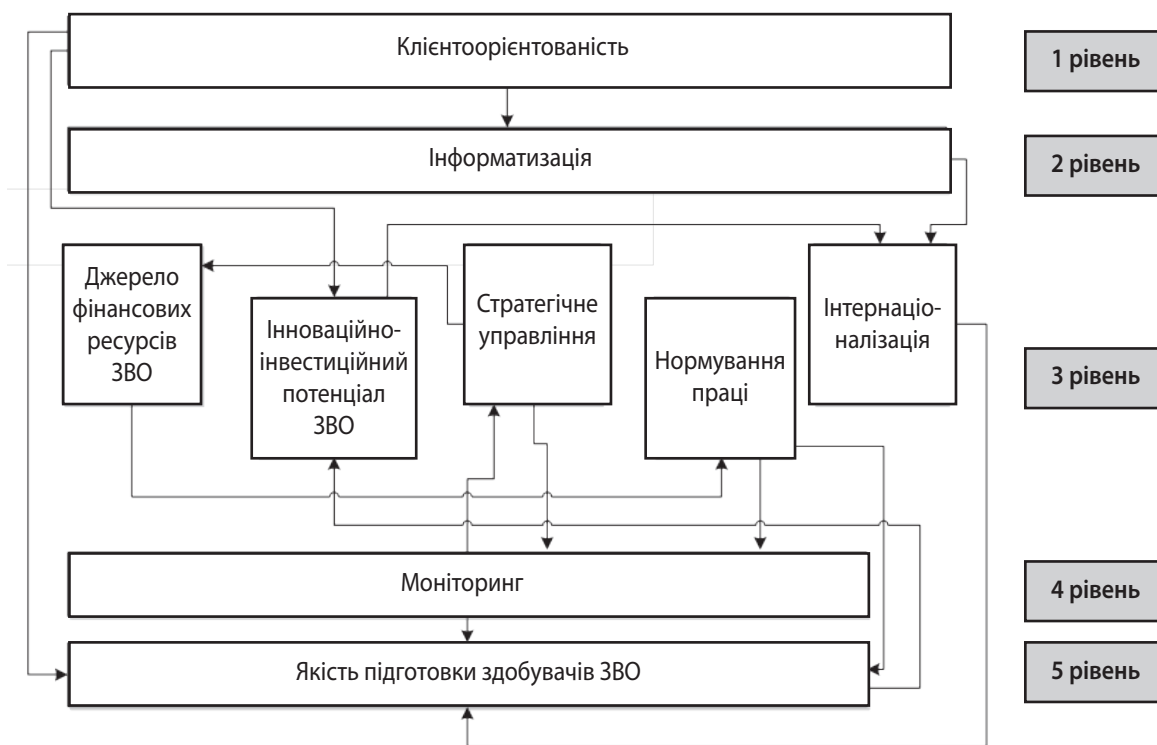
Отже, фактори впливу на конкурентоспроможність ЗВО (див. рис. 4) є потужним ресурсним потенціалом, бо формує стратегічні напрями його розвитку, які постають у процесі діяльності.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження сформовано основні напрями конкурентоспроможності ЗВО:

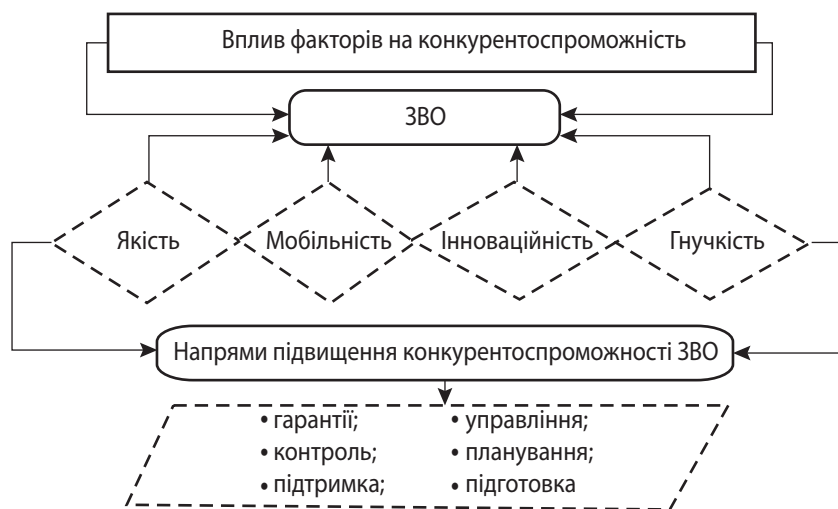
- ✦ формування стратегічних орієнтирів, з метою реагування на зміни в кон'юктурі ринку освітніх послуг;
- ✦ упровадження дієвих механізмів управління інноваційним розвитком як одного з ключових елементів конкурентоспроможності ЗВО;
- ✦ забезпечення розвитку інтеграційних проєктів;
- ✦ модернізація освітньої політики, що стимулюватиме ринкову позицію освітніх послуг.

Глобалізаційні процеси в освіті впливають на конкурентоспроможність ЗВО, тобто спостерігається зв'язок «товару та послуг». Посилення ринкової позиції ЗВО можливе із залученням достатнього рівня інновацій і, як наслідок, інвестицій, що суттєво збільшить фінансові ресурси ЗВО. Тому виділені фактори конкурентоспроможності ЗВО – це набір напрямів, спрямованих на підвищення рівня якості

Рис. 3. Ієрархія вибору факторів конкурентоспроможності ЗВО

Джерело: авторська розробка.

Рис. 4. Фактори впливу на конкурентоспроможність ЗВО

Джерело: авторська розробка.

освіти та конкурентного потенціалу ЗВО. Саме впровадження інноваційної моделі розвитку дозволить досягти відповідного рівня конкурентоспроможності, що забезпечить результативність освітньо-наукової діяльності кожного університету та посилить привабливість системи вищої освіти України на національному та міжнародних ринках.

Напрямами подальших досліджень з означеної проблематики є побудова когнітивної моделі факторів, які впливають на рівень конкурентоспроможності ЗВО; формування системи взаємодії факторів, які

здійснюють безпосередній вплив на розвиток інноваційно-активного університету; розробка сценаріїв впливу на певний фактор з метою визначення зміни впливу його та інших факторів на конкурентоспроможність університету в майбутньому. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Реформа освіти та науки // Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>

2. Закон України «Про вищу освіту»: від 25.09.2020 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Безтелесна Л. І., Либак І. А. Суть та чинники впливу на конкурентоспроможність вищих навчальних закладів. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 145–151.
4. Горинь Я. О., Сенишин О. С., Горинь М. О. Фактори конкурентоспроможності ЗВО на ринку освітніх послуг. *Молодіжний економічний дайджест*. 2014. № 1. С. 123–126. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/med_2014_1\(1\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/med_2014_1(1)_25).
5. Корчагова Л. А. Оценка конкурентоспособности вуза. *Маркетинг в России и за рубежом*. 2007. № 5. С. 48–54.
6. Лямец В. И., Тевяшев А. Д. Системный анализ. Вводный курс: учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Харьков: ХНУРЭ, 2004. 448 с.
7. Малин А. С. Межвузовская и внутривузовская конкуренция образовательных программ высшего профессионального образования. *Современная конкуренция*. 2007. № 6. С. 49–55.
8. Мохначев С. А. Современные тенденции развития управления конкурентоспособностью вуза. *Маркетинг в России и за рубежом*. 2008. № 1. С. 67–71.
9. Пурій Г. М., Кузнецова М. Б. Конкурентоспроможність закладів вищої освіти: сутність та основні фактори її забезпечення. *Економіка та держава*. 2020. № 10. С. 150–154. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.10.150
10. Фатхутдинов Р. Управление конкурентоспособностью вуза. *Высшее образование в России*. 2006. № 9. С. 37–38.
11. Aitbayeva G. D. et al. Formation of education clusters as a way to improve education / Aitbayeva G. D., Zhubanova M. K., Kulgildinova T. A., Tusupbekova G. M., Uaisova G. I. *International Journal of Environmental and Science Education*. 2016. Vol. 11. No. 9. P. 3053–3064. DOI: 10.12973/ijese.2016.735a
12. Lachmann J. Le développement des pôles de compétitivité: quelle implication des universités? *Innovations*. 2010. Vol. 3. No. 33. P. 105–135. URL: <https://www.cairn.info/revue-innovations-2010-3-page-105.htm>
13. Lombardi R., Lardo A., Cuozzo B., Trequattrini R. Emerging trends in entrepreneurial universities within Mediterranean regions: An international comparison. *EuroMed Journal of Business*. 2017. Vol. 12. No. 2. P. 130–145. DOI: <https://doi.org/10.1108/EMJB-10-2015-0052>
14. Minola T., Donina D., Meoli M. Students climbing the entrepreneurial ladder: Does university internationalization pay off? *Small Business Economics*. 2016. Vol. 47. Issue 3. P. 565–587. DOI: 10.1007/s11187-016-9758-1
15. Ponomarenko V., Rayevnyeva O., Stryzhychenko K. Autonomy of Higher Education System: In What Direction We Are Moving? *Asian Journal of Applied Sciences*. 2016. Vol. 4. No. 5. P. 1179–1185.
16. Rayevnyeva O., Stryzhychenko K. Authority of the higher education system in conditions of the European integration of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2018. Vol. 16. No. 3. P. 501–510. DOI: 10.21511/ppm.16(3).2018.40
- of *Environmental and Science Education*, vol. 11, no. 9 (2016): 3053–3064. DOI: 10.12973/ijese.2016.735a
- Beztelesna, L. I., and Lybak, I. A. "Sut ta chynnyky vplyvu na konkurentospromozhnist vyshchyykh navchalnykh zakladiv" [Essence and Factors Affecting the Competitiveness Higher Education Institutions]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 9 (2017): 145–151.
- Fatkhutdinov, R. "Upravleniye konkurentosposobnostyu vuza" [Management of the Competitiveness of the University]. *Vyssheye obrazovaniye v Rossii*, no. 9 (2006): 37–38.
- Horyn, Ya. O., Senyshyn, O. S., and Horyn, M. O. "Faktory konkurentospromozhnosti ZVO na rynku osvitynykh posluh" [Factors of Free Economic Competitiveness in the Market of Educational Services]. *Molodizhnyi ekonomichnyi daidzhest*, no. 1 (2014): 123–126. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/med_2014_1\(1\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/med_2014_1(1)_25)
- Korchagova, L. A. "Otsenka konkurentosposobnosti vuza" [Assessment of the Competitiveness of the University]. *Marketing v Rossii i za rubezhom*, no. 5 (2007): 48–54.
- [Legal Act of Ukraine] (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Lachmann, J. "Le développement des poles de competitivite: quelle implication des universites?" *Innovations*, vol. 3, no. 33 (2010): 105–135. <https://www.cairn.info/revue-innovations-2010-3-page-105.htm>
- Lombardi, R. et al. "Emerging trends in entrepreneurial universities within Mediterranean regions: An international comparison". *EuroMed Journal of Business*, vol. 12, no. 2 (2017): 130–145. DOI: <https://doi.org/10.1108/EMJB-10-2015-0052>
- Lyamets, V. I., and Teyvashev, A. D. *Sistemnyy analiz. Vvodnyy kurs* [System Analysis. Introductory Course]. Kharkiv: KhNURE, 2004.
- Malin, A. S. "Mezhvuzovskaya i vntrivuzovskaya konkurentsia obrazovatelnykh programm vysshego professionalnogo obrazovaniya" [Inter-university and Intra-university Competition of Educational Programs of Higher Professional Education]. *Sovremennaya konkurentsia*, no. 6 (2007): 49–55.
- Minola, T., Donina, D., and Meoli, M. "Students climbing the entrepreneurial ladder: Does university internationalization pay off?" *Small Business Economics*, vol. 47, no. 3 (2016): 565–587. DOI: 10.1007/s11187-016-9758-1
- Mokhnachev, S. A. "Sovremennyye tendentsii razvitiya upravleniya konkurentosposobnostyu vuza" [Modern Trends in the Development of University Competitiveness Management]. *Marketing v Rossii i za rubezhom*, no. 1 (2008): 67–71.
- Ponomarenko, V., Rayevnyeva, O., and Stryzhychenko, K. "Autonomy of Higher Education System: In What Direction We Are Moving?" *Asian Journal of Applied Sciences*, vol. 4, no. 5 (2016): 1179–1185.
- Purii, H. M., and Kuznietsova, M. B. "Konkurentospromozhnist zakladiv vyshchoi osvity: sutnist ta osnovni faktory yii zabezpechennia" [Competitiveness of Higher Education Institutions: Essence and Main Factors of its Provision]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 10 (2020): 150–154. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.10.150
- "Reforma osvity ta nauky" [Education and Science Reform]. Uriadovi portal. <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>
- Rayevnyeva, O., and Stryzhychenko, K. "Authority of the higher education system in conditions of the European integration of Ukraine". *Problems and Perspectives in Management*, vol. 16, no. 3 (2018): 501–510. DOI: 10.21511/ppm.16(3).2018.40

REFERENCES

Aitbayeva, G. D. et al. "Formation of education clusters as a way to improve education". *International Journal*